

Przekroczenie przez sąd krajowy terminu do rozpoznania wniosku o powrót dziecka do miejsca zamieszkania na podstawie Konwencji Haskiej

Wyrok
Europejskiego Trybunału Praw Człowieka
z dnia 19 lipca 2016 r.
2171/14

Teza

Sześciotygodniowy termin do rozpoznania przez sąd krajowy wniosku o powrót dziecka do miejsca zamieszkania na mocy Konwencji haskiej (Dz.U. z 1995 r., Nr 108, poz. 528) nie jest obligatoryjny. Jednakże, przekroczenie go o sześćdziesiąt cztery tygodnie przy braku jakichkolwiek okoliczności mogących zwolnić sądy krajowe z jego ścisłego przestrzegania, nie licuje z powagą sytuacji i nie jest zgodny z pozytywnym obowiązkiem działania bez zbędnej zwłoki w postępowaniu o powrót dzieci, co narusza artykuł 8 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności z dnia 4 listopada 1950 r. (Dz.U. z 1993 r., Nr 61, poz. 284).

- www.echr.coe.int, www.ms.gov.pl, *Legalis*
- *Kodeks postępowania cywilnego*, Art. 445[1], Art. 598[2], Art. 730[1], Art. 737, Art. 755
- *Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności*, Artykuł 8 ust. 1, Artykuł 8 ust. 2
- *Konwencja dotycząca cywilnych aspektów uprowadzenia dziecka za granicę*, sporządzona w Hadze dnia 25 października 1980 r., całość, Artykuł 11
- *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej*, Art. 18

Numer 1485304

Uzasadnienie

POSTĘPOWANIE

1. Sprawa wywodzi się ze skargi (nr 2171/14) przeciwko Rzeczypospolitej Polskiej wniesionej do Trybunału na podstawie Artykułu 34 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności („Konwencja”) przez obywatela Polski, Pana G. N. („skarżący”), w dniu 23 grudnia 2013.

2. Skarżący był reprezentowany przez Pana G. Thuan Dit Dieudonné, prawnika praktykującego w Strasburgu. Rząd Polski („Rząd”) był reprezentowany przez pełnomocnika, Panią J. Chrzanowską, z Ministerstwa Spraw Zagranicznych.

3. Skarżący zarzucał, że odmowa sądu krajowego, aby zastosować Konwencję haską z dnia 25 października 1980 roku w sprawie cywilnych aspektów uprowadzenia dziecka za granicę oraz odmowa nakazania powrotu dziecka stanowiło naruszenie jego prawa do poszanowania życia rodzinnego i naruszenie artykułu 8 Konwencji 4. W dniu 15 września skarga została zakomunikowana Rządowi. W dniu 5 kwietnia 2016 roku, zgodnie z artykułem 47 § 4 regulaminu Trybunału, Trybunał postanowił z urzędu udzielić anonimowości wnioskodawcy.

FAKTY

I. OKOLICZNOŚCI SPRAWY

5. Skarżący urodził się w 1961 roku i mieszka w Mississauga, w Kanadzie.

A. Wprowadzenie

6. W 2009 roku skarżący zawarł w Kanadzie związek małżeński z E. N., obywatelką polską. Mieszkali oni w Kanadzie i tam urodził się ich syn we wrześniu 2010 roku. Dziecko otrzymało obywatelstwo kanadyjskie z uwagi na miejsce urodzenia. Trybunał nie posiada informacji na temat tego, czy posiada również obywatelstwo polskie. Rodzina mieszkała w mieszkaniu skarżącego. Skarżący pracował na pełnym etacie i był jedynym żywicielem rodziny. W lutym 2011 roku wziął urlop wychowawczy trwający trzydzieści trzy tygodnie.

7. W kwietniu 2011 roku rodzina udała się do Polski na wakacje. Ustalono było, aby powrócić do Kanady w lipcu 2011 roku, w tym celu zostały wykupione również bilety lotnicze.

Małżonkowie rozstali się w maju 2011 roku i E.N. odmówiła powrotu do Kanady z dzieckiem. Wkrótce potem skarżący sam wrócił do Kanady. Na krótko przyleciał do Polski w lipcu 2011 roku, kiedy jego syn został poddany niespodziewanej operacji

B. Postępowanie na podstawie Konwencji Haskiej

8. W dniu 31 października 2011 roku skarżący złożył wniosek o powrót jego dziecka do Kanady na podstawie Konwencji haskiej. Wniosek ten wpłynął do Sądu Rejonowego w Kielcach w dniu 23 stycznia 2012 roku.

9. W dniu 27 listopada 2012 roku Sąd Rejonowy w Kielcach postanowił dopuścić dowód z opinii biegłych z Rodzinnego Ośrodka Diagnostyczno-Konsultacyjnego („RODK”). Biegli mieli ocenić, czy istnieje poważne ryzyko, że powrót chłopca za granicę może narazić go na szkodę fizyczną lub psychiczną albo w jakikolwiek inny sposób postawić go w niekorzystnej sytuacji. Kopia tego postanowienia nie została złożona do Trybunału.

10. Skarżący i E.N. zostali poproszeni o stawienie się na przeprowadzenie wywiadu w RODK, który zaplanowano na dzień 30 listopada 2012 roku. Wydaje się, że postanowienie sądu o dopuszczeniu dowodu z opinii z RODK zawierało dyspozycję, że badanie powinno się odbyć niezależnie od tego czy skarżący będzie obecny. Skarżący nie zjawiał się na spotkaniu w RODK. W efekcie opinia została sporządzona wyłącznie w oparciu na oświadczeniach dziecka i matki oraz na czterech tomach akt sprawy sądowej. Opinia została przygotowana przez

dwóch biegłych z zakresu psychologii i została wydana w dniu 7 grudnia 2012 roku

11. W swoich wnioskach biegli z RODK zwrócili uwagę na fakt, że przez poprzednie półtora roku dziecko (które było w wieku dwóch lat w czasie badania psychologicznego) żyło z dala od ojca i niemal nie utrzymując z nim kontaktu. Zauważyli oni również, że dziecko miało silną więź emocjonalną z matką; dziecko rozwijało się dobrze i mówiło po polsku; e E.N. zapewniała bezpieczeństwo, dobre samopoczucie i rozwój dziecka.

12. Biegli stwierdzili, że "oddzielenie dziecka od matki, mogłoby zakłócić jego poczucie bezpieczeństwa, przynależności i stabilności, oraz [że] byłoby niekorzystne dla jego rozwoju - w szczególności psychologicznego byłoby sprzeczne z jego najlepszym interesem. W związku z powyższym, powierzenie opieki nad dzieckiem ojcu stwarza poważne zagrożenie dla jego emocjonalnego społecznego rozwoju, i może spowodować sytuację, która dla dwuletniego dziecka będzie trudna do zniesienia."

13. Oprócz ekspertyzy z RODK, sąd krajowy dopuścił następujące dowody: z zeznań złożonych przez skarżącego, E.N. i członków obu rodzin oraz dokumentacji medycznej.

14. W dniu 2 stycznia 2013 roku Sąd Rejonowy w Kielcach, z sędzią przewodniczącym I.G., oddalił wniosek skarżącego, wniesiony na podstawie Konwencji haskiej (II RNsm 87/12).

15. Sąd pierwszej instancji uznał, że dziecko zostało bezprawnie zatrzymane w Polsce przez matkę w rozumieniu Konwencji haskiej. Uznano również, że zgodnie z artykułem 17 Konwencji haskiej, tymczasowe ustalenia dotyczące kwestii opieki nad dzieckiem i jego miejsca zamieszkania, które zostały orzeczone przez kanadyjskie i polskie sądy rodzinne (patrz: pkt 33, 34 i 36 poniżej) były postrzegane jako nieistotne dla sprawy.

16. Sąd okręgowy uznał również, że opinia z RODK była dokładna jasna i miała wysoką wartość dowodową. Opierając się na ekspertyzie i pozostałych materiałach dowodowych, sąd rodzinny ustalił, że dziecko od momentu narodzin było pod stałą dobrą opieką matki (która nie pracowała w Kanadzie). Dziecko miało silną więź emocjonalną z matką, nie pamiętało skarżącego i nie postrzegało go jako rodzica. Skarżący nie wykazał żadnego zainteresowania dzieckiem. Od lipca 2011 roku, widział swojego syna tylko raz, w marcu 2012 roku, pomimo tego, że był w Polsce przez miesiąc. Przestał płacić alimenty i nie wykazał żadnego zainteresowania synem. Sąd krajowy zauważył dodatkowo, że skarżący sprzedał swoje mieszkanie w Kanadzie i nie było wiadomo, czy jego nowe warunki życia były adekwatne do zamieszkania z dwuletnim dzieckiem.

17. W związku z powyższym zostało ostatecznie uznane, że oddzielenie dwuletniego chłopca od matki i odesłanie go do swego ojca w Kanadzie byłoby traumatyczne i trudne do zniesienia dla dziecka. To z kolei może stanowić zagrożenie dla rozwoju emocjonalnego i społecznego dziecka i może zaburzyć jego poczucie bezpieczeństwa i stabilności.

18. Skarżący złożył apelację, twierdząc, że sąd pierwszej instancji popełnił błąd, między innymi, stosując zbyt szeroką i nierestrykcyjną interpretację artykułu 13 (b) Konwencji haskiej i oddalając jego wniosek, mimo że nie ustalono, że powrót dziecka do Kanady wiąże się z ryzykiem szkody fizycznej lub psychicznej dla dziecka. Skarżący zakwestionował także opinię biegłych z RODK, twierdząc, że jest mało przekonująca i niezgodna z uzyskanymi dowodami.

19. W dniu 9 lipca 2013 roku Sąd Okręgowy w Kielcach (II Ca 551/13) oddalił apelację w istotnej części.

20. Sąd odwoławczy zauważył, że międzynarodowe i krajowe praktyki

wymagają tego, by artykuł 13 (b) był restrykcyjnie rozumiany, zgodnie z czym, zasadniczo niekorzystne skutki separacji dziecka wynikające z uprowadzenia dziecka nie stworzyły poważnego ryzyka szkody fizycznej lub psychicznej w ramach rozumienia tego przepisu. Zauważono również, że cel Konwencji haskiej zostanie osiągnięty, jeżeli rodzic, który uprowadził dziecko powróci. Jeśli nie istnieją żadne obiektywne przeszkody, związane z powrotem, można wnioskować, że rodzic odmawia powrotu i działa we własnym interesie, a nie interesie dziecka.

21. Sąd odwoławczy uznał, że stosowanie wyżej wymienionych zasad jest bardziej skomplikowane w przypadkach dotyczących bardzo małych dzieci. Konwencja haska przewiduje jedynie maksymalne wymagania wiekowe dla dzieci, których powrót może być zarządzone na mocy jej przepisów (w wieku 16 lat). Tymczasem chodzi również o ochronę (zgodnie z art 12) bardzo małych dzieci przed możliwymi, szkodliwymi skutkami zmian, jeśli wykazano, że rodzic ubiegający się o powrót nie podejmował się opieki nad dzieckiem przed uprowadzeniem lub dziecko już przystosowało się do nowego środowiska. Zgodnie z tym podejściem, oddzielanie uprowadzonego dziecka od rodzica, który miał dominującą rolę w jego życiu nie wchodzi w zakres artykułu 13 (b), chyba że wyjątkowo istnieją obiektywne przeszkody w powrocie rodzica. Takie podejście było jednak trudne do zaakceptowania w sprawach dotyczących uprowadzeń dzieci przez matki z powodu szczególnych relacji między nimi. Było tak nawet w przypadku braku jakichkolwiek obiektywnych przeszkód w powrocie matki, ponieważ każda separacja niemowlęcia od matki jest nieuchronnie sprzeczna z najlepiej pojętym interesem dziecka.

22. Sąd odwoławczy uznał, że ogromne znaczenie miał kontakt dziecka z matką i jego oddzielenie od niej naraziłoby chłopca na niekorzystną sytuację. Sąd krajowy oparł się na następujących elementach sprawy: syn skarżącego przybył do Polski z obojgiem rodziców w wieku sześciu i pół miesiąca, w kwietniu 2011 roku; Od tego czasu dziecko było pod wyłączną opieką matki; Najważniejszym elementem w jego życiu był kontakt z matką; nie miał żadnych wspomnień z życia w Kanadzie; a skarżący nie uważał, że pobyt dziecka w Polsce jest nielegalny przed październikiem 2011 roku. Sąd odwoławczy zauważył również, że skarżący nie pojawił się na rozmowie w RODK, nie skorzystał z możliwości wykazania tego, że potrafi nawiązać dobry kontakt ze swoim małym dzieckiem i że widział syna tylko jeden raz od czasu ostatniego wyjazdu z Kanady.

C. Kontakt skarżącego z dzieckiem.

23 Od lipca 2011 roku skarżący odwiedził syna raz, w marcu 2012 roku podczas miesięcznego pobytu w Polsce.

24. Zdaniem skarżącego, podejmował on niezliczone próby, aby zobaczyć swojego syna. W szczególności, wnioskował do sądu w dniu 23 listopada 2011 roku o spotkanie z synem poza domem E.N., w bliżej nieokreślonym dniu w lutym 2012 roku. Kopie tego wniosku nie zostały przedłożone Trybunałowi.

Zdaniem Rządu, skarżący nie pytał o kontakt z dzieckiem oraz o niego nie zabiegał.

25. W dniu 23 lutego 2012 roku skarżący złożył wniosek do właściwego sądu krajowego co do ustaleń jakie mają być wykonane, aby zapewnić skuteczne korzystanie z prawa do kontaktu w toku postępowania na podstawie Konwencji haskiej. Chciał spotkać się z synem poza domem E.N. na jeden dzień przed i w dniu rozprawy sądowej. Twierdził, że nie widział swojego dziecka od sierpnia 2011 roku, a matka i dziadkowie dziecka byli bardzo wrogo nastawieni do skarżącego, gdy starał się odwiedzić syna w domu. Skarżący stwierdził, że wniosek został sporządzony na podstawie artykułu 21 Konwencji haskiej. Kopia tego wniosku nie została złożona do Trybunału.

26. W dniu 2 marca 2012 Sąd Rejonowy w Kielcach z sędzią I.G. jako przewodniczącym, zdecydował o oddaleniu wniosku o wydanie zarządzenia tymczasowego w sprawie ustalenia kontaktów uznając go za bezpodstawny. Uznano, że skarżący nie wykazał, że matka dziecka, niezależnie od jej rzekomo wrogiego nastawienia, utrudniała mu kontakt z dzieckiem. Sąd krajowy oparł się na obowiązujących przepisach Kodeksu Postępowania Cywilnego i nie odnosił się do artykułu 21 Konwencji haskiej.

27. Skarżący stwierdził, nie składając potwierdzającej to kopii odpowiedniego dokumentu, że w dniu 1 lipca 2013 roku sąd krajowy zdecydował o przyznaniu mu prawa do nadzorowanych wizyt z synem na dwie godziny dziennie w domu E.N. Skarżący przebywał w tym czasie w Kanadzie, a więc nie skorzystał z tego prawa.

28. Skarżący twierdził również, że w dniu 9 lipca 2013 roku sąd apelacyjny oddalił jego wniosek, przypuszczalnie z powodu innego terminu wizyt. Kopii tej decyzji nie ma w aktach sprawy.

29. W bliżej nieokreślonym terminie, polski sąd rodzinny przyznał skarżącemu prawo do kontaktu z dzieckiem. Szczegóły tej decyzji nie są znane Trybunałowi.

30. W dniu 3 czerwca 2014 roku Sąd Okręgowy w Kielcach wydał postanowienie, przypuszczalnie dotyczące prawa skarżącego do kontaktu z synem (IC 2240/11). Kopia tej decyzji nie została złożona do Trybunału.

31. Skarżący złożył apelację od tego postanowienia. W dniu 10 września 2014 roku adwokat skarżącego uzupełnił to odwołanie argumentując, że E.N. ograniczała prawo ojca kontaktu z dzieckiem, który usiłował je egzekwować zgodnie z postanowieniem sądu. Wynik tych postępowań nie jest znany.

D. Postępowanie rozwodowe w Polsce

32. W dniu 1 września 2011 roku E.N. wniósł pozew o rozwód w Polsce. Postępowanie rozwodowe jest obecnie w toku przed Sądem Okręgowym w Kielcach.

33. W dniu 22 listopada 2011 roku Sąd Okręgowy w Kielcach wydał zarządzenie tymczasowe, ustanawiając miejsce zamieszkania dziecka przy matce. Wydaje się, że skarżący uczestniczył w rozprawie sądowej poprzez wideokonferencję. Odmówił odpowiedzi na wszelkie pytania.

E. Postępowanie rozwodowe i dotyczące opieki nad dzieckiem w Kanadzie.

34. W dniu 27 października 2011 roku Sąd Okręgowy prowincji Ontario (Ontario Superior Court of Justice) w Kanadzie orzekł, że zatrzymanie dziecka w Polsce było bezprawne i wydał tymczasowy nakaz przyznający pełną opiekę nad dzieckiem skarżącemu, upoważniający go oraz organy ścigania, do zabrania dziecka i żądania od E.N. bezzwłocznego wydania dziecka. W tym celu został wydany przez Interpol list gończy w sprawie E.N. za przestępstwo porwania.

Odwołanie E.N. przeciwko temu orzeczeniu została oddalona w dniu 3 kwietnia 2012 roku.

35. W dniu 21 sierpnia 2012 roku Sąd Okręgowy prowincji Ontario (Ontario Superior Court of Justice) uznał obrazę sądu przez E.N. poprzez między innymi, niezastosowanie się do nakazu tymczasowego opisanego powyżej. Zaden wyrok nie został w związku z tym wydany.

36. W dniu 11 września 2012 roku Sąd Okręgowy prowincji Ontario (Ontario Superior Court of Justice) utrzymał w mocy tymczasową decyzję z dnia 27 października 2011 roku w przedmiocie udzielenia ostatecznego nakazu wyłącznego sprawowania pieczy nad dzieckiem przez skarżącego. Kanadyjski sąd zwrócił się również o pomoc do polskich sądów w zapewnieniu natychmiastowego zatrzymania i powrotu dziecka na podstawie Konwencji haskiej.

37. W dniu 22 maja 2013 roku Sąd Okręgowy prowincji Ontario orzekł rozwód pomiędzy skarżącym a E.N.

II. WŁAŚCIWE PRZEPISY PRAWA KRAJOWEGO I MIĘDZYNARODOWEGO

38. Właściwe prawo międzynarodowe i krajowe są określone w wyroku Trybunału z dnia 1 marca 2016 roku K.J. v. Polska, nr. 30813/14, §§ 33-38 i 41-41, 01

PRAWO

I. SKARGA NA NARUSZENIE ARTYKUŁU 8 KONWENCJI Z POWODU ODMOWY WYDANIA NAKAZU WYDANIA DZIECKA NA PODSTAWIE KONWENCJI HASKIEJ I NA PROCES PODEJMOWANIA DECYZJI

39. Skarżący zarzucał naruszenie jego prawa do poszanowania życia rodzinnego na podstawie artykułu 8 Konwencji z powodu oddalenia jego wniosku na podstawie Konwencji haskiej. W szczególności, skarżący stwierdził, że sądy krajowe nie zastosowały Konwencji haskiej i pozwoliły na to by skarżący stał się dla dziecka osobą obcą z powodu braku szybkiego rozstrzygnięcia sprawy. Polskie sądy również nie ustosunkowały się do sprawy rozwodu z E.N i nie wydały zarządzenia tymczasowego dotyczącego kwestii zamieszkania i utrzymywania

dziecka odpowiednio szybko.

Artykuł 8 Konwencji stanowi, co następuje:

„1. Każdy ma prawo do poszanowania swojego życia prywatnego i rodzinnego ...

2. Niedopuszczalna jest ingerencja władzy publicznej w korzystanie z tego prawa, z wyjątkiem przypadków, zgodnych z prawem i koniecznych w demokratycznym społeczeństwie z uwagi na bezpieczeństwo państwowe, bezpieczeństwo publiczne lub dobrobyt gospodarczy kraju, ochronę porządku i zapobieganie przestępstwom, ochronę zdrowia i moralności lub ochronę praw i wolności innych osób. ”

A. Dopuszczalność

40. Trybunał zauważył, że skarga nie jest oczywiście nieuzasadniona w rozumieniu artykułu 35 § 3 (a) Konwencji. Ponadto zauważył, że nie jest ona niedopuszczalna z jakichkolwiek innych powodów. Należy zatem uznać ją za dopuszczalną

B. Meritum

1. Stanowiska stron

41. Skarżący zarzucał naruszenie artykułu 8 Konwencji ze względu na wynik i długość postępowania prowadzonego na mocy Konwencji haskiej. Skarżący twierdził również, że naruszenie artykułu 8 Konwencji wynikało z decyzji sądu krajowego do rozpoznania sprawy o rozwód z E.N. oraz do wydawania zarządzeń tymczasowych w kwestiach zamieszkania i utrzymywania dziecka, w okresie gdy postępowanie na mocy Konwencji haskiej było w toku.

42. Dokładniej, skarżący twierdził, że zaskarżona decyzja odmawiająca nakazu powrotu dziecka wynikała z nieprawidłowej szerokiej interpretacji art 13 (b) Konwencji haskiej i była sprzeczna z najlepiej pojętym interesem dziecka w rozumieniu tego przepisu.

43. Był zdania, że sądy krajowe chroniły interesy matki dziecka, która zdecydowała nie wracać do Kanady, nie wskazując żadnych obiektywnych powodów takiej decyzji. Co więcej, koncentrowały się na elementach, które nie były unormowane w Konwencji haskiej w artykule 13, a mianowicie na umiejętnościach rodzicielskich i warunkach bytowych skarżącego oraz E.N. w odniesieniu do potrzeb dziecka, jak gdyby orzekały w zwyczajnej sprawie dotyczącej opieki rodzicielskiej.

44. Wreszcie, skarżący zarzucił, że proces decyzyjny prowadzący do przyjęcia zaskarżonych decyzji był sprzeczny z wymogami proceduralnymi artykułu 8 Konwencji.

Skarżący stwierdził, że jego zdaniem sądy krajowe miały wystarczająco dużo czasu, aby zbadać jego prośbę na podstawie Konwencji haskiej z naruszeniem obowiązku jak najszybszego postępowania na podstawie art 11 Konwencji haskiej.

Skarżący podniósł również, że odniesienie się do rozwodu z E.N. i wydanie zarządzenia tymczasowego w kwestiach miejsca zamieszkania oraz utrzymywania dziecka było niezgodne z art 16 Konwencji haskiej.

45. Rząd argumentował, że ingerencja w prawo skarżącego do poszanowania życia rodzinnego została uzasadniona na podstawie ustępu 2 artykułu 8 Konwencji. Rząd zasadniczo stwierdził, że sądy krajowe dogłębnie zbadały całą sytuację rodzinną i dokonały zrównoważonej i rozsądnej oceny poszczególnych interesów dziecka i rodziców. W okolicznościach niniejszej sprawy, wydanie decyzji nie nakazującej powrotu dziecka do Kanady było to bez wątpienia w najlepszym interesie dziecka.

2. Ocena Trybunału

(a) Ogólne zasady

46. Ogólne zasady dotyczące: relacji między Konwencją i Konwencją haską, zakresu badania przez Trybunał międzynarodowych zgłoszeń o uprowadzeniu dziecka, najlepszych zabezpieczeń interesów dziecka oraz obowiązków proceduralnych państw, są określone w wyroku Wielkiej Izby Trybunału w przypadku X v. Łotwa (patrz X v. Łotwa [GC], nr 27853/09, §§ 93-102, 107 ETPCz 2013), a także w szeregu innych orzeczeń dotyczących postępowania w sprawie powrotu dziecka na podstawie Konwencji haskiej (patrz Maumousseau i Waszyngtonie przeciwko Francji, nr 39388/05, § 68, 6 grudnia 2007 roku;... Ignaccolo-Zenide przeciwko Rumunii, nr 31679/96, § 102, ECHR 2000 i;... Iosub Caras v Rumunia , nr 7198/04, § 38, 27 lipca 2006 roku;... Shaw v Węgry, nr 6457/09, § 72, 26 lipca 2011 r., a Adžić v Chorwacja, nr 22643/14, §§ 93-95, 12 marca 2015).

(b) Zastosowanie zasad ogólnych w niniejszej sprawie

47. W przedmiotowej sprawie, podstawowa ingerencja w prawo skarżącego do poszanowania jego życia rodzinnego nie wynikała z działania lub zaniechania ze strony pozwanego państwa, lecz z działania żony skarżącego i matki jego dziecka, a więc osoby fizycznej, która przetrzymywała syna w Polsce (patrz KJ p. Polsce, nr 30813/14, § 52, 1 marca 2016, a López Guio v. Słowacja, nr 10280/12, § 85, 03 czerwca 2014).

48. Skarga ta jednak postawiła pozwane państwo przed obowiązkiem zapewnienia skarżącemu jego prawa do poszanowania jego życia rodzinnego, na podstawie środków gwarantowanych przez Konwencję haską w celu zapewnienia mu szybkiego kontaktu ze swoim dzieckiem (patrz K.J. v. Polska , cytowany powyżej, § 53 oraz Ignaccolo-Zenide, cytowany powyżej, § 94).

49. W niniejszym przypadku, utrzymując że przetrzymywanie dziecka z dala od miejsca jego stałego pobytu w Kanadzie było bezprawne w rozumieniu artykułu 3 Konwencji haskiej, sądom krajowym zbadanie wniosku skarżącego o powrót jego syna zajęło rok i pięć miesięcy, a ostatecznie wniosek został oddalony z tej przyczyny , że powrót dziecka bez matki postawiłby chłopca w niekorzystnej sytuacji w rozumieniu artykułu 13 (b) Konwencji

haskiej (patrz: pkt 15, 17, 19 i 22 powyżej).

50. Należy zatem stwierdzić, że zdarzenie wzięte pod uwagę w niniejszej sprawie, w zakresie, w jakim stanowi to podstawę do odpowiedzialności pozwanego państwa, stanowi ingerencję w prawo skarżącego do poszanowania jego życia rodzinnego (patrz KJ p. Polsce, cytowany powyżej, § 55 i *Iosub Caras*, cytowany powyżej, § 30).

51. Trybunał zauważa ponadto, że ingerencja ta miała swoją podstawę prawną w Konwencji haskiej, która weszła w życie w Polsce w 1992 roku i która stanowi część prawa krajowego. Ponadto sądy krajowe działały w oparciu o dążenie do uzasadnionego celu ochrony praw i wolności dziecka i jego matki (patrz K.J. przeciwko Polsce, cytowany powyżej, § 56; *Neulinger i Shuruk v Szwajcaria* [GC], nr 41615/07, §§ 99 i 106, ECHR 2010 oraz, *mutatis mutandis*, *Maumousseau i Waszyngton*, cytowany powyżej, § 61).

52. Należy zatem ustalić, czy ingerencja była "uzasadniona w demokratycznym społeczeństwie" w rozumieniu artykułu 8 § 2 Konwencji, interpretowanym w świetle odpowiednich instrumentów międzynarodowych, a także czy przy zachowaniu równowagi między sprzecznością interesów zwrócono uwagę przede wszystkim na najlepszy interes dziecka, w ramach swobodnego uznania przyznanego państwu w takich sprawach.

53. Trybunał zauważa, że, jak wyraźnie przyznał rząd (patrz pkt 45 powyżej), ocena najlepszego interesu dziecka przeprowadzona przez polskie sądy rodzinne w toku postępowania z Konwencji haskiej koncentrowała się przede wszystkim na porównaniu warunków bytowych skarżącego i E.N. Orzeczenie to zostało również oparte na założeniach, że dziecko, jeśli powróci do Kanady, musiałoby zostać oddzielone od matki, zostałyby umieszczone pod opieką skarżącego i kontakt chłopca z matką nie byłby zagwarantowany (patrz pkt 12, 16, 17 i 22 powyżej).

54. Rzeczywiście, Trybunał nie może pominąć, że Sąd Okręgowy prowincji Ontario przyznał opiekę nad dzieckiem skarżącemu - w dniu 27 października 2011 roku tymczasowo, a w dniu 11 września 2012 roku ostatecznie. Wcześniejsza decyzja także upoważniała skarżącego oraz kanadyjskie organy ścigania do zatrzymania dziecka (patrz: pkt 34 i 36 powyżej).

55. Trybunał nie może jednak spekulować odnośnie konsekwencji, jakie te decyzje mogą przynieść w danym momencie, gdyby dziecko wróciło do Kanady z E.N. Strony nie rozwinęły tej kwestii w trakcie kwestionowanych postępowań krajowych lub w zgłoszeniach skierowanych do Trybunału. W każdym razie, polski sąd rodzinny pierwszej instancji wyraźnie postanowił pominąć kanadyjskie nakazy sądowe, a także decyzję o miejscu zamieszkania dziecka wydane równolegle w toku polskich postępowań rozwodowych (patrz pkt 15 powyżej), natomiast sąd drugiej instancji nie omawiał szczegółowo powyższych decyzji (patrz: pkt 20-22 powyżej).

56. Polski sąd rodzinny ostatecznie zbadał sprawę na podstawie założeń, jakie omówiono powyżej.

57. W szczególności w konkluzji opinii przygotowanej przez biegłych z RODK wyraźnie stwierdzono, że „oddzielenie dziecka od matki zakłóci jego poczucie bezpieczeństwa i stabilizacji życiowej” i miałoby negatywny wpływ na rozwój psychiczny chłopca. Zauważono również, że „przeniesienie dziecka pod opiekę ojca” stwarza poważne ryzyko dla rozwoju emocjonalnego i społecznego chłopca i może spowodować sytuację, która byłaby trudna do zniesienia dla dziecka w wieku syna skarżącego (patrz pkt 12 powyżej).

58. Sąd Okręgowy oparł się na tej opinii, twierdząc wyraźnie, że oddzielenie dwuletniego dziecka od matki i odesłanie go pod opiekę ojca w Kanadzie byłoby traumatyczne dla dziecka. Sąd rodzinny dokonał również dogłębnej analizy warunków finansowych oraz bytowych rodziców dziecka a także porównano ich umiejętności rodzicielskie oraz ustalenia z przedszkola (patrz pkt 16 i 17 powyżej).

59. Ostatecznie, sąd apelacyjny rozpoczął rozważania przez wyraźne uznanie zasady, zgodnie z twierdzeniem skarżącego, że nawet jeśli rodzic, który uprowadził dziecko pełnił dominującą rolę w jego życiu, to obecność obiektywnych przeszkód w powrocie rodzica jest wymagana zgodnie z Artykułem 13 (b) Konwencji haskiej. W swoim ostatecznym rozrachunku jednak sąd okręgowy odstąpił od tej zasady, uznając, że nie ma ona zastosowania w przypadku dotyczącym uprowadzenia niemowlęcia przez rodzica, który był głównym opiekunem, z uwagi na szczególną więź między nimi. W związku z tym sąd odwoławczy podtrzymał decyzję o oddaleniu wniosku skarżącego na podstawie Konwencji haskiej, powołując się na czynnik oddzielenia dziecka od E.N. nawet przy braku jakichkolwiek obiektywnych przeszkód w powrocie matki (patrz: pkt 21 i 22 powyżej).

60. Trybunał zauważa, że to pozostająca w separacji żona skarżącego, była osobą sprzeciwiającą się powrotowi dziecka. Dlatego do niej należało sporządzenie i uzasadnienie potencjalnego zarzutu charakterystycznych zagrożeń wynikających z artykułu 13 (b) Konwencji haskiej

61. Oprócz ponownego stwierdzenia, że wyjątki, dla powrotu na podstawie Konwencji haskiej należy interpretować zawężająco (zob. *X przeciwko Łotwie*, cytowane powyżej, § 116), w orzeczeniu tym Trybunał wskazał w szczególności, że szkoda, o której mowa w artykule 13 (b) Konwencji haskiej nie może powstać wyłącznie z powodu rozłąki z rodzicem, który był odpowiedzialny za bezprawne uprowadzenie lub zatrzymanie. To odseparowanie, jakkolwiek trudne dla dziecka, nie będzie automatycznie spełniało testu poważnego ryzyka (patrz *mutatis mutandis*, *K.J. przeciwko Polsce*, cytowany powyżej, § 67, *G. S. przeciwko Georgia*, no. 2361/13, § 56, 21 lipca 2015).

62. W przedmiotowej sprawie, nie jest jasne, jakie były powody przedstawione przez E.N. gdy sprzeciwiała się powrotowi dziecka do Kanady i kiedy odmówiła towarzyszeniu dziecku. Sąd rodzinny przyjął twierdzenie, że gdyby chłopiec wrócił do Kanady byłby oddzielony od matki. Ponadto sąd rodzinny wziął pod uwagę następujące elementy, które zostały zidentyfikowane przez biegłych RODK: chłopiec był niemowlęciem, kiedy przybył do Polski; nie miał żadnych wspomnień z życia w Kanadzie; najważniejszym elementem w jego życiu był kontakt z matką; od uprowadzenia jego matka była jego jedynym opiekunem; skarżący zakwestionował ten stan rzeczy dopiero sześć miesięcy po przybyciu dziecka do Polski. Wreszcie, sąd krajowy powołał się na fakt, że skarżący widział dziecko tylko raz od lipca 2011 roku i wywnioskował, że poprzez nie pojawianie się na badaniu prowadzonym przez RODK, skarżący odstąpił od wykazania, że był w stanie nawiązać dobry kontakt ze swoim małym dzieckiem (patrz pkt 22 powyżej).

63. Trybunał uważa, że argumentacja sądu krajowego daleka jest od wymogów art 13 (b) Konwencji haskiej, które zostały opisane powyżej.

64. Nic w okolicznościach ujawnionych przed sądami krajowymi obiektywnie nie wykluczyło możliwości powrotu matki wraz z dzieckiem. Nic nie wskazywało na to, że żona skarżącego nie miała wstępu na terytorium Kanady (patrz *mutatis mutandis*, K.J. przeciwko Polsce, cytowane powyżej, § 68 i *Maumousseau i Washington*, cytowane powyżej, § 74). Ponadto, mimo, że Sąd Okręgowy prowincji Ontario orzekł, że E.N. obraziła sąd w związku z niezastosowaniem się do jego ustaleń oraz mimo, że został wydany za nią list gończy przez Interpol za przestępstwo porwania (patrz pkt 34 i 35 powyżej), to zgodnie z wiedzą Trybunału zakres sankcji karnych czekających ją po powrocie, o ile takowe w ogóle będą, nie został określony (patrz, *Paradis i in. przeciwko Niemcom* (dec.), nr. 4783 / 03, 15 maja 2003). Trybunał nie jest powiadomiony o jakichkolwiek próbach ujęcia E.N. w Polsce, choć jej miejsce pobytu było znane władzom. Ponadto nic nie wskazuje, że skarżący mógł znacząco uniemożliwić E.N. kontaktowanie się ze swoim dzieckiem w Kanadzie lub że nie miałyby ona dostępu do skutecznych środków prawnych w tym kraju w celu zapewnienia obrony swych interesów oraz interesów dziecka, jeżeli to stałoby się konieczne (patrz, *mutatis mutandis*, *ibid.*).

65. Mając na uwadze cel i przedmiot Konwencji haskiej, który ma chronić dzieci przed bezprawnym uprowadzeniem z miejsca stałego pobytu dziecka, należy stwierdzić, że w uzasadnieniu polskich sądów rodzinnych w niniejszej sprawie brakuje elementów, które są niezbędne do właściwej oceny najlepszych interesów dziecka w kontekście określonych procedur na podstawie Konwencji haskiej.

66. Trybunał zauważa ponadto, że jeśli chodzi o długość rzeczonoego postępowania krajowego, pomimo uznania pilnego charakteru postępowania w trybie Konwencji haskiej, upłynął okres jednego roku, pięciu miesięcy i dwóch tygodni, od dnia, w którym wniosek skarżącego o zwrot dziecka zarejestrowano w Sądzie Rejonowym w Kielcach do dnia ostatecznej decyzji. Rząd nie wyjaśnił przyczyn tego opóźnienia.

67. Trybunał jest szczególnie zaniepokojony faktem, że sprawa była już w sądzie pierwszej instancji przez dziesięć miesięcy, zanim dopuszczono dowód z opinii z RODK, podczas gdy biegli musieliby ukończyć swoje prace w ciągu dziesięciu dni, czyli przeanalizować cztery tomy akt sprawy oraz przeprowadzić wywiady i badania psychologiczne E.N., dziecka i skarżącego, jeśli by w nich wzięli udział.

68. W związku z tym, mimo że sześciotygodniowy termin nie jest obligatoryjny na mocy Konwencji haskiej, Trybunał uznaje, że przekroczenie go o sześćdziesiąt cztery tygodnie przy braku jakichkolwiek okoliczności mogących zwolnić sądy krajowe z jego ścisłego przestrzegania, nie licuje z powagą sytuacji i nie jest zgodny z pozytywnym obowiązkiem działania bez zbędnej zwłoki w postępowaniu o powrót dzieci (patrz K.J. przeciwko Polsce, cytowany wyżej, § 72; *Carlson przeciwko Szwajcarii*, nr 49492/06, § 76, 6 listopad 2008; *Karrer przeciwko Rumunii*, nr 16965/10, § 54, 21 lutego 2012 r. *RS przeciwko Polsce*, nr 63777/09, § 70, 21 lipca 2015; *Blaga przeciwko Rumunii*, nr 54443/10, § 83, 1 lipca 2014, i *Monory przeciwko Rumunii i Węgrom*, nr 71099/01, § 82, 5 kwietnia 2005; a contrario, *Lipkowsky* (dec.), cytowana powyżej)

69. Podsumowując, w świetle okoliczności postępowania postrzeganego jako całość i nie naruszając marginesu uznaniowości w tej kwestii Państw pozwanych, Trybunał uważa, że państwo nie wywiązało się ze swoich pozytywnych obowiązków na podstawie artykułu 8 Konwencji.

70. W świetle powyższego wniosku, nie jest konieczne, aby pozostała część skargi skarżącego o rzekomo wadliwym postępowaniu była rozpatrywana przez Trybunał.

71. Doszło więc do naruszenia artykułu 8 Konwencji.

72. Ostatecznie, Trybunał zauważa, że z uwagi na to, że dziecko straciło kontakt z ojcem w wieku sześciu miesięcy i mieszkało z matką w Polsce od ponad czterech lat, nie ma podstaw aby niniejszy wyrok był interpretowany jako zobowiązujący pozwane Państwo do podjęcia kroków nakazujących powrót dziecka do Kanady.

II. ZARZUT NARUSZENIA ARTYKUŁU 8 KONWENCJI Z POWODU BRAKU ZAPEWNIENIA PRZEZ SĄDY KRAJOWE PRAWA KONTAKTU

73. Skarżący zarzucił również, że sąd krajowy nie zapewnił mu skutecznego korzystania z prawa do kontaktu w toku postępowania na podstawie Konwencji haskiej. W wyniku tego, jego kontakt z dzieckiem był nieregularny i rzadki, a także uzależniony od całkowitego uznania matki, która uprowadziła dziecko. To, zdaniem skarżącego, doprowadziło do rozpadu relacji syna z ojcem, a także naruszało Artykuł 21 Konwencji haskiej oraz prawa ojca i jego syna do poszanowania ich życia rodzinnego na podstawie Artykułu 8 Konwencji.

74. Rząd nie zajął stanowiska.

75. Trybunał powtarzał, że artykuł 8 obejmuje prawo rodziców do podejmowania działań, które będą im umożliwiały połączenie się ze swoimi dziećmi i zobowiązania ze strony władz krajowych do podjęcia takich działań. Dotyczy to nie tylko spraw obejmujących przymusowe przejęcie dzieci przez opiekę publiczną i wdrożenie środków opiekuńczych ale również przypadków, w których między rodzicami i/lub innymi członkami rodziny dziecka zaistnieją spory odnośnie kontaktu i miejsca zamieszkania dzieci.

Obowiązek podejmowania przez organy krajowe środków ułatwiających kontakt rodzica, któremu nie przyznano opieki po rozwodzie, z jego dzieckiem, nie jest jednakże absolutny. Główną kwestią jest, czy organy te podjęły wszystkie konieczne środki w celu ułatwienia kontaktu, jak tego wymagają szczególne okoliczności danej sprawy. Innym ważnym czynnikiem w postępowaniu dotyczącym dzieci jest to, że upływ czasu ma szczególne znaczenie, ponieważ zawsze istnieje niebezpieczeństwo, że jakakolwiek zwłoka w postępowaniu będzie miała wpływ na faktyczne rozstrzygnięcie sądu i na to, czy proces decyzyjny zapewni wymaganą ochronę interesów rodzicielskich (patrz, *mutatis mutandis*, *Zawadka przeciwko Polsce*, nr 48542/99, §§ 55 i 56, 23 czerwiec 2005 z dalszymi odnośnikami).

76. W okolicznościach niniejszej sprawy, od lipca 2011 roku, skarżący odwiedził syna raz w marcu 2012 roku podczas jego miesięcznego pobytu w Polsce (patrz: pkt 16, 23 i 25 powyżej).

77. Zdaniem Rządu, skarżący nie dopytywał się czy też nie szukał kontaktu z dzieckiem. Przeciwnie stanowisko skarżącego jest w dużym stopniu niepotwierdzone (patrz: pkt 24 i 28 powyżej).

78. Nieliczne dokumenty z akt sprawy ujawniają, że w dniu 23 lutego 2012 roku skarżący złożył wniosek o wydanie tymczasowego zabezpieczenia kontaktu przez cały czas trwania postępowania na gruncie Konwencji haskiej. W szczególności, starał się spotkać z synem poza domem E.N. na jeden dzień przed i w dniu rozprawy sądowej (patrz pkt 25 powyżej). W dniu 2 marca 2012 roku Sąd Rejonowy w Kielcach zdecydował się na oddalenie wniosku, jako bezzasadnego, biorąc pod uwagę, że skarżący nie wykazał, że matka dziecka utrudniała mu kontakt z dzieckiem (patrz pkt 26 powyżej).

79. Wydaje się, że skarżący nie dochodził swoich praw za pomocą innych środków prawnych do czasu rozstrzygnięcia postępowania na gruncie Konwencji haskiej. Skarżący podjął działania dopiero we wrześniu 2014 roku (patrz pkt 31 powyżej).

80. Ponadto, jak przedstawił skarżący, zrzekł on się prawa do nadzorowanego kontaktu z synem przez dwie godziny dziennie w domu E.N., który został przyznany mu decyzją z dnia 1 lipca 2013 roku (patrz pkt 27 powyżej).

81. Wydaje się, że sąd krajowy wydał szereg postanowień dotyczących ustalenia terminów kontaktów skarżącego z jego dzieckiem. W związku z brakiem odpowiednich dokumentów przedstawionych przez skarżącego, Trybunał nie jest w stanie ustalić przebiegu postępowania i treści kwestionowanych decyzji.

82. Wynika z tego, że w świetle całości materiału będącego w posiadaniu Trybunału, oraz skarg będących w zakresie jego kompetencji, należy stwierdzić, że nie nastąpiło żadne naruszenie praw i wolności określonych w Konwencji lub jej Protokołach.

Wynika z tego, że za część skargi jest oczywiście bezzasadna i musi zostać odrzucona zgodnie z artykułem 35 §§ 3 (a) i 4 Konwencji.

III. ZASTOSOWANIE ARTYKUŁU 41 KONWENCJI

83. Artykuł 41 Konwencji stanowi:

“Jeśli Trybunał stwierdzi, że nastąpiło naruszenie Konwencji lub jej Protokołów, oraz jeśli prawo wewnętrzne zainteresowanej Wysokiej Układającej się Strony pozwala tylko na częściowe usunięcie konsekwencji tego naruszenia, Trybunał orzeka, gdy zachodzi potrzeba, słuszne zadośćuczynienie pokrzywdzonej stronie.”

A. Szkoda

84. Skarżący zażądał 18,501 euro (EUR) z tytułu szkód materialnych, stanowiących utratę ulg podatkowych i świadczeń dla dzieci dostępnych w Kanadzie. Skarżący domagał się również, 200.000 EUR z tytułu szkody niemajątkowej.

85. Rząd podnosił, że nie istniał żaden związek przyczynowy między wskazanym naruszeniem Artykułu 8 przez skarżącego i szkodami materialnymi, które miał rzekomo ponieść skarżący. Ponadto argumentowano, że dochodzone zadośćuczynienie z tytułu szkód niematerialnych było nadmierne.

86. Trybunał nie dostrzega żadnego związku przyczynowego pomiędzy stwierdzonym naruszeniem a domniemaną szkodą majątkową; dlatego też odrzuca to roszczenie. Z drugiej strony, Trybunał uznaje, że skarżący musiał doznać cierpienia i problemów emocjonalnych, wskutek odmowy przez sąd polski, wydania nakazu powrotu syna do Kanady, które nie są wystarczająco zrekomensowane stwierdzeniem naruszenia Konwencji. Uwzględniając kwoty przyznane w porównywalnych sprawach oraz dokonując oceny na zasadzie słuszności, Trybunał przyznaje skarżącemu kwotę 9.000 euro z tytułu szkody niemajątkowej.

B. Koszty i wydatki

87. Skarżący dochodził również kwoty 8,392 EUR z tytułu kosztów i wydatków poniesionych w związku z postępowaniem przed Trybunałem i 24,716 EUR za poniesione koszty w związku z postępowaniem w Kanadzie oraz 29,373 EUR z tytułu kosztów i wydatków poniesionych w związku z postępowaniem przed sądami krajowymi w Polsce. Ostatnia kwota składa się na 1,809.06 EUR dla zastępstwa procesowego oraz opłat za tłumaczenia w zakresie, w jakim zostały one udokumentowane jako odnoszące się do postępowania na podstawie Konwencji haskiej i 4,244.89 EUR udokumentowanych kosztów podróży skarżącego (transport i hotele) poniesionych gdy postępowanie toczące się na podstawie Konwencji haskiej oczekiwało na rozstrzygnięcie, to znaczy w okresie od października 2011 roku i na początku lipca 2013 roku.

88. Rząd wskazał na wątpliwości co do wiarygodności roszczenia skarżącego i stwierdził, że tylko koszty faktycznie poniesione w przygotowaniu do obrony sprawy skarżącego przed Trybunałem powinny być brane pod uwagę. Rząd wskazał, że wydatki zostały udokumentowane jedynie częściowo, i że liczba faktur wystawianych przez prawników w Kanadzie i w Polsce nie potwierdza, czy zostały one wydane w związku ze sprawą Konwencji haskiej skarżącego.

89. Zgodnie z orzecznictwem Trybunału, skarżący jest uprawniony do zwrotu kosztów i wydatków jedynie, jeśli wykazano, że odnoszą się do kroków podjętych w celu zapobieżenia lub naprawienia sytuacji, którą Trybunał uznał za sprzeczną z artykułem 8 Konwencji, w zakresie w jakim zostało wykazane, że zostały one faktycznie i koniecznie poniesione oraz były rozsądne co do wysokości. W niniejszej sprawie, na podstawie dokumentów będących w jego posiadaniu oraz powyższych kryteriów, Trybunał uznaje za uzasadnione przyznać sumę 14,446 EUR na pokrycie kosztów wynikających z: honorarium prawników reprezentujących skarżącego w postępowaniu na gruncie Konwencji haskiej przed sądami krajowymi w Polsce oraz w postępowaniu przed Trybunałem; opłat

tłumaczeniowych oraz kosztów podróży skarżącego (w zakresie, w jakim zostały one udokumentowane jako występujące w toku i odnoszące się do postępowania prowadzonego na podstawie Konwencji haskiej).

C. Odsetki za zwłokę

90. Trybunał uznaje za właściwe, aby odsetki za zwłokę były oparte na marginalnej stopie procentowej Europejskiego Banku Centralnego, powiększonej o trzy punkty procentowe.

Z TYCH PRZYCZYŃ TRYBUNAŁ

1. Uznaje, jednomyślnie, skargę na naruszenie Artykułu 8 z uwagi na wynik postępowania w trybie Konwencji haskiej i proces podejmowania decyzji za dopuszczalną, natomiast pozostałą część skargi za niedopuszczalną;

2. Uznaje, sześcioma głosami do jednego, że doszło do naruszenia artykułu 8 § 1 Konwencji;

3. Uznaje, sześcioma głosami do jednego,

(a) że pozwane Państwo ma wypłacić skarżącemu, w ciągu trzech miesięcy od dnia, kiedy wyrok stanie się ostateczny zgodnie z artykułem 44 § 2 Konwencji, następujące kwoty przeliczone na walutę pozwanego państwa według kursu z dnia wykonania wyroku,

(i) 9.000 euro (dziewięć tysięcy euro), powiększone o wszelkie podatki, które mogą zostać nałożone na tę kwotę, z tytułu doznanej szkody niemajątkowej;

(ii) 14.446 euro (czternaście tysięcy czterysta czterdzieści sześć euro), powiększone o wszelkie podatki, które mogą zostać nałożone na skarżącego z tytułu kosztów i wydatków;

(b) po upływie powyższego trzymiesięcznego terminu do momentu zapłaty, winny zostać naliczone od tych kwot odsetki zwykle według marginalnej stopy procentowej Europejskiego Banku Centralnego powiększonej o trzy punkty procentowe;

4. Oddała, jednomyślnie pozostałą część roszczenia skarżącego o zadośćuczynienie.

Sporządzono w języku angielskim, oraz obwieszczono pisemnie w dniu

19 lipca 2016, zgodnie z Regulą 77 §§ 2 i 3 Regulaminu Trybunału.

Andrea Tamietti András Sajó

Zastępca Kanclerza Przewodniczący

Zgodnie z art. 45 § 2 Konwencji i art. 74 § 2 Regulaminu Trybunału do wyroku dołączone jest zdanie odrębne Sędziego Motoc.

Uzasadnienie w języku angielskim

In the case of G.N. v. Poland,
The European Court of Human Rights (Fourth Section), sitting as a Chamber composed of:

András Sajó, President,

Nona Tsotsoria,

Paulo Pinto de Albuquerque,

Krzysztof Wojtyczek,

Egidijus Kuris,

Iulia Motoc,

Gabriele Kucsko-Stadlmayer, judges,

and Andrea Tamietti, Deputy Section Registrar,

Having deliberated in private on 21 June 2016,

Delivers the following judgment, which was adopted on that date:

PROCEDURE

1. The case originated in an application (no. 2171/14) against the Republic of Poland lodged with the Court under Article 34 of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms ("the Convention") by Mr G.N. ("the applicant") who holds Polish and Canadian nationality, on 23 December 2013.

2. The applicant was represented by Mr G. Thuan Dit Dieudonné, a lawyer practising in Strasbourg. The Polish Government ("the Government") were represented by their Agent, Ms J. Chrzanowska of the Ministry of Foreign Affairs.

3. The applicant alleged that the refusal of the domestic court to apply the Hague Convention of 25 October 1980 on the Civil Aspects of International Child Abduction ("the Hague Convention") and order the return of his child constituted a violation of his right to respect for his family life and a breach of Article 8 of the Convention.

4. On 15 September 2014 the application was communicated to the Government. On 5 April 2016, pursuant to Rule 47 § 4 of the Rules of the Court, the Court decided of its own motion to grant anonymity to the applicant.

THE FACTS

I. THE CIRCUMSTANCES OF THE CASE

5. The applicant was born in 1961 and lives in Mississauga, Canada.

A. Background

6. In 2009 the applicant got married in Canada to E.N., a Polish national. They continued living in Canada and their son was born there in September 2010. The child obtained Canadian nationality at birth. It is unknown to the Court whether he also holds Polish nationality. The family lived in the applicant's apartment. The applicant worked full time and was the sole financial provider for the family. In February 2011 he took thirty-three weeks' parental leave.

7. In April 2011 the family went to Poland on holiday. They agreed to return to Canada in July 2011 and aeroplane tickets were purchased to this end.

The couple split up in May 2011 and E.N. refused to return to Canada with the child. Soon afterwards the applicant went back to Canada alone. He briefly returned to Poland in July 2011 when his son underwent emergency surgery.

B. Proceedings under the Hague Convention

8. On 31 October 2011 the applicant lodged an application to have his child returned under the Hague Convention. This application was registered with the Kielce District Court on 23 January 2012.

9. On 27 November 2012 the Kielce District Court decided to obtain an expert report from the Family Consultation Centre (Rodzinny Ośrodek Diagnostyczno-Konsultacyjny "the RODK"). The experts were ordered to assess whether there was a grave risk that the boy's return abroad would expose him to physical or psychological harm or otherwise place him in an intolerable situation. A copy of this decision has not been submitted to the Court.

10. The applicant and E.N. were invited to appear at an interview at the RODK which was scheduled for 30 November 2012. It appears that the domestic court's decision to order the RODK report contained an instruction that the examination should go ahead whether or not the applicant was present. The applicant did not come to the appointment at the RODK. As a result, the report was based only on the statements of the child and his mother and on four volumes of the domestic court's case file. It was prepared by two experts in psychology and was issued on 7 December 2012.

11. In their report, the RODK experts took notice of the fact that for the past year and a half the child (who was two years old at the time of the psychological examination) had lived away from and almost without any contact with his father. They also observed that the child had a strong emotional bond with his mother; he was developing well and spoke Polish; and that E.N. had ensured the child's security, well-being and development.

12. The experts concluded that "the child's separation from his mother would disturb his sense of security, belonging and stability, and [that] it would be adverse to his development – in particular, psychological [development] – [and] it would be against his best interests. In view of the above, moving the child to his father's care [posed] a grave risk to his emotional [and] social development, [and] could cause a situation [which] for a two-year-old child [would be] difficult to bear."

13. Apart from the RODK report, the domestic court obtained the following evidence: testimony from the applicant, E.N. and the members of both families and medical reports.

14. On 2 January 2013 the Kielce District Court, with Judge I.G. presiding, dismissed the applicant's Hague Convention application (IIRNsm 87/12).

15. The first-instance court held that the child had been wrongfully retained in Poland by his mother within the meaning of the Hague Convention. It also considered that, in line with Article 17 of the Hague Convention, the interim orders concerning the issues of custody over the child and his residence which had been granted by the Canadian and Polish family courts (see paragraphs 33, 34 and 36 below) were viewed as irrelevant to the case at hand.

16. The district court also considered that the RODK report was thorough, clear and of a high evidentiary value. Relying on the report and the remaining evidence, the family court established that since his birth the child had been under the constant good care of his mother (who had not worked in Canada). The child had a strong emotional bond with the mother, did not remember the applicant and did not perceive him as a parent. The applicant did not show any interest in the child. Since July 2011, he had seen his son only once, in March 2012, despite the fact that he had been in Poland for a month. He had also stopped paying child support and had not shown any interest in him. The domestic court also made an additional observation that the applicant had sold his apartment in Canada and it was unknown if his new living conditions were adequate for his two-year-old child to move into.

17. In view of the above it was ultimately held that separating the two-year-old boy from the mother and returning him to his father in Canada would be traumatic and hard to bear for the child. This, in turn, would pose a threat to the child's emotional and social development and would perturb his sense of security and stability.

18. The applicant appealed, arguing that the first-instance court had erred in that, inter alia, it had given a broad and not restrictive interpretation of Article 13 (b) of the Hague Convention and had dismissed his application even though it had not been established that the child was at a grave risk of physical or psychological harm if returned to Canada. The applicant also challenged the RODK experts' report, arguing that it was unconvincing and inconsistent with the evidence obtained.

19. On 9 July 2013 the Kielce Regional Court (II Ca 551/13) dismissed the appeal in the relevant part.

20. The appellate court observed that international and domestic practice required that Article 13 (b) be given a restrictive reading to the effect that, in principle, any unfavourable consequences of the child's separation stemming from the order to surrender the child by the abducting parent did not give rise to a grave risk of physical or psychological harm within the meaning of that provision. It also noted that the aim of the Hague Convention would be achieved if the abducting parent returned with the child. If no objective obstacles to the abducting parent's return were present, it could be inferred that the parent was refusing to return and was acting in his or her own interest and not the interest of the child.

21. The appellate court reasoned that the application of the above-mentioned principles was more complex in cases concerning very young children. The Hague Convention stipulated only a maximum age requirement for children whose return could be sought under its provisions (the age of 16). It also protected (under Article 12) very young children from possible harmful effects of the return if it was shown that the parent seeking the return had not taken care of the child before the abduction or that the child had already adapted to the new environment. Following this approach, separating an abducted child from the parent who had a dominant role in the child's life would not fall within the Article 13 (b) exceptions unless objective obstacles to the parent's return could be shown to be present. This approach however, was difficult to accept in cases concerning abductions of infants by mothers because of the special relationship between them. This was true even in the absence of any objective obstacles to the mother's own return because any separation of an infant from his or her mother would inevitably be contrary to the child's best interests.

22. The appellate court held that the utmost importance had to be attached to the child's contact with his mother and his separation from her would place the boy in an intolerable situation. The domestic court relied on the following elements of the case: the applicant's son had arrived in Poland with both parents at the age of six and a half months, in April 2011; since then the child had been taken care of solely by his mother; the most important element in his life was his contact with the mother; he did not have any memories of his life in Canada; and the applicant had not considered the child's remaining in Poland illegal prior to October 2011. The appellate court also observed that by not appearing at the RODK interview, the applicant had waived his right to demonstrate that he could establish adequate contact with his young child and that the applicant had only seen his child once since the latter's departure from Canada.

C. The applicant's contact with his child

23. Since July 2011, the applicant has visited his son once, in March 2012 during a month-long stay in Poland.

24. In the applicant's submission, he had made countless attempts to see his son. In particular, he had applied to the courts to have a meeting with his child away from E.N.'s house on 23 November 2011 and on an unspecified date in February 2012. Copies of these applications have not been submitted to the Court.

In the Government's submission, the applicant had not enquired about or sought contact with the child.

25. On 23 February 2012 the applicant lodged an application with the competent domestic court for arrangements to be made to secure the effective exercise of his right of contact during the Hague Convention proceedings. He wished to meet with his son away from E.N.'s house one day before and on the day of the court hearing. He submitted that he had not seen his child since August 2011 and that the child's mother and grandparents had been very hostile towards the applicant when he had tried to visit his son at home. The applicant submitted that the application had been made under Article 21 of the Hague Convention. A copy of this application has not been submitted to the Court.

26. On 2 March 2012 the Kielce District Court, with I.G. as the presiding judge, decided to return the application for an interim order on the right of contact as unsubstantiated. It was considered that the applicant had not demonstrated that the child's mother, apart from her allegedly hostile attitude, had obstructed his contact with the child. The domestic court relied on the applicable provisions of the Code of Civil Procedure and did not make any reference to Article 21 of the Hague Convention.

27. The applicant stated without submitting a copy of the relevant document that on 1 July 2013 the domestic court had decided to grant him a right to a supervised visit with his son for two hours daily in E.N.'s house. The applicant had been in Canada at that time and thus had not exercised his right.

28. The applicant also submitted that on 9 July 2013 the appellate court had dismissed his request, presumably for a different schedule of his visits. A copy of this decision is not in the case file.

29. On an unspecified date, the Polish family court granted the applicant a right to contact with his child. The details of this decision are unknown to the Court.

30. On 3 June 2014 the Kielce Regional Court issued a decision, presumably concerning the applicant's right of contact with his son (IC 2240/11). A copy of this decision has not been submitted by the Court.

31. The applicant lodged an interlocutory appeal against this decision. On 10 September 2014 the applicant's lawyer completed this appeal by submitting that E.N. had been hindering the father's right of contact which he had tried to enforce in line with the court's order. The outcome of these proceedings is unknown.

D. Divorce proceedings in Poland

32. On 1 September 2011 E.N. petitioned for divorce in Poland. Divorce proceedings are currently pending before the Kielce Regional Court.

33. On 22 November 2011 the Kielce Regional Court gave an interim order, establishing the child's residence as being with the mother. It appears that the applicant participated in the court hearing via a live video link. He refused to answer any questions.

E. Custody and divorce proceedings in Canada

34. On 27 October 2011 the Ontario Superior Court of Justice in Canada held that the child's retention in Poland was wrongful and issued an interim order granting full custody of the child to the applicant, authorising him and the law-enforcement authorities to apprehend the child and ordering E.N. to surrender the child without delay. To this effect, a wanted notice for E.N. was issued by Interpol for the offence of kidnapping.

E.N.'s appeal against this ruling was dismissed on 3 April 2012.

35. On 21 August 2012 the Ontario Superior Court of Justice found E.N. to be in contempt of court for, inter alia, failing to comply with the interim order described above. No sentence was pronounced on that occasion.

36. On 11 September 2012 the Ontario Superior Court of Justice confirmed the interim decision of 27 October 2011, granting a final order of the applicant's exclusive custody of the child. The Canadian court also requested the assistance of the Polish courts in securing the immediate apprehension and return of the child pursuant to the Hague Convention.

37. On 22 May 2013 the Ontario Superior Court of Justice allowed the divorce between the applicant and E.N.

II. RELEVANT INTERNATIONAL AND DOMESTIC LAW

38. The relevant international and domestic law is set out in the Court's judgment of *K.J. v. Poland*, no. 30813/14, §§ 33-38 and 41-41, 1 March 2016.

THE LAW

I. ALLEGED VIOLATION OF ARTICLE 8 OF THE CONVENTION

ON ACCOUNT OF THE REFUSAL TO ORDER THE CHILD'S RETURN UNDER THE HAGUE CONVENTION AND THE DECISION-MAKING PROCESS

39. The applicant complained of a breach of his right to respect for his family life under Article 8 of the Convention because of the dismissal of his Hague Convention request. In particular, the applicant alleged that the domestic courts had misapplied the Hague Convention and had allowed the child to become alienated from him by failing to decide the case speedily. The Polish courts had also erred in entertaining E.N.'s divorce petition and issuing interim orders on the issues of the child's residence and child support.

Article 8 of the Convention reads as follows:

"1. Everyone has the right to respect for his private and family life ...

2. There shall be no interference by a public authority with the exercise of this right except such as is in accordance with the law and is necessary in a democratic society in the interests of national security, public safety or the economic well-being of the country, for the prevention of disorder or crime, for the protection of health or morals, or for the protection of the rights and freedoms of others."

A. Admissibility

40. The Court notes that the application is not manifestly ill-founded within the meaning of Article 35 § 3 (a) of the Convention. It further notes that it is not inadmissible on any other grounds. It must therefore be declared admissible.

B. Merits

1. The parties' submissions

41. The applicant complained of a breach of Article 8 of the Convention on account of the outcome and the length of the Hague Convention proceedings. The applicant also argued that the breach of Article 8 of the Convention resulted from the domestic court's decisions to entertain E.N.'s divorce petition and to issue interim orders on the child's residence and child support when the Hague Convention proceedings were pending.

42. More specifically, the applicant argued that the impugned refusal to order the child's return resulted from an incorrectly broad interpretation of Article 13 (b) of the Hague Convention and was contrary to the child's best interests within the meaning of that provision.

43. He was of the opinion that the domestic courts had protected the interests of the child's mother, who had decided not to return to Canada without indicating any objective reasons for such a decision. Moreover, they focused on the elements which were absent from the Hague Convention test under Article 13, namely the parental skills and the living conditions of the applicant and of E.N. vis-a-vis the child's needs, as if they were adjudicating an ordinary case concerning parental custody.

44. Lastly, the applicant complained that the decision-making process leading to the adoption of the impugned decision was contrary to the procedural requirements of Article 8 of the Convention.

The applicant stated that in his opinion the domestic courts had taken too long to examine his Hague Convention request, in breach of the requirement of expeditious proceedings under Article 11 of the Hague Convention.

The applicant also submitted that the entertaining of E.N.'s divorce petition and the issuing of interim orders on the child's residence and child support had been contrary to Article 16 of the Hague Convention.

45. The Government argued that the interference with the applicant's right to respect for family life was justified under paragraph 2 of Article 8 of the Convention. They essentially stated that the domestic courts had carried out an in-depth examination of the entire family situation and made a balanced and reasonable assessment of the respective interests of the child and both parents. In the circumstances of the case, the resulting decision not to order the child's return to Canada had undoubtedly been in his best interest.

2. The Court's assessment

(a) General principles

46. The general principles on the relationship between the Convention and the Hague Convention, the scope of the Court's examination of international child abduction applications, the best interests of the child and on the procedural obligations of the States, are laid down in the Court's Grand Chamber judgment in the case of *X v. Latvia* (see *X v. Latvia* [GC], no. 27853/09, §§ 93-102, 107 ECHR 2013) and also in a number of other judgments concerning proceedings for the return of children under the Hague Convention (see *Maumousseau and Washington v. France*, no. 39388/05, § 68, 6 December 2007; *Ignaccolo-Zenide v. Romania*, no. 31679/96, § 102, ECHR 2000-I; *Iosub Caras v. Romania*, no. 7198/04, § 38, 27 July 2006; *Shaw v. Hungary*, no. 6457/09, § 72, 26 July 2011; and *Adžić v. Croatia*, no. 22643/14, §§ 93-95, 12 March 2015).

(b) Application of the general principles to the present case

47. In the instant case, the primary interference with the applicant's right to respect for his family life may not be attributed to an action or omission by the respondent State, but rather to the action of the applicant's wife and his child's mother, a private individual, who had retained their son in Poland (see *K.J. v. Poland*, no. 30813/14, § 52, 1 March 2016, and *López Guió v. Slovakia*, no. 10280/12, § 85, 3 June 2014).

48. That action nevertheless placed the respondent State under a positive obligation to secure for the applicant his right to respect for his family life, which included taking measures under the Hague Convention with a view to ensuring his prompt reunification with his child (see *K.J. v. Poland*, cited above, § 53, and *Ignaccolo-Zenide*, cited above, § 94).

49. In the present case, while holding that the retention of the child away from his habitual residence in Canada was wrongful within the meaning of Article 3 of the Hague Convention, the domestic courts took one year and five months to examine the applicant's request for the return of his son, and ultimately dismissed it on the ground that his return without his mother would place the boy in an intolerable situation within the meaning of Article 13 (b) of the Hague Convention (see paragraphs 15, 17, 19 and 22 above).

50. The Court finds therefore that the events under consideration in the instant case, in so far as they give rise to the responsibility of the respondent State, amounted to an interference with the applicant's right to respect for his family life (see *K.J. v. Poland*, cited above, § 55, and *Iosub Caras*, cited above, § 30).

51. The Court also notes that this interference had its legal basis in the Hague Convention, which entered into force in Poland in 1992 and which forms part of its domestic law. Moreover, the domestic courts acted in what they considered to be pursuit of the legitimate aim of protecting the rights and freedoms of the child and his mother (see *K.J. v. Poland*, cited above, § 56; *Neulinger and Shuruk v. Switzerland* [GC], no. 41615/07, §§ 99 and 106, ECHR 2010; and, *mutatis mutandis*, *Maumousseau and Washington*, cited above, § 61).

52. The Court must therefore determine whether the interference in question was "necessary in a democratic society" within the meaning of Article 8 § 2 of the Convention, interpreted in the light of the relevant international

instruments, and whether when striking the balance between the competing interests at stake appropriate weight was given to the child's best interests, within the margin of appreciation afforded to the State in such matters.

53. The Court observes that, as explicitly conceded by the Government (see paragraph 45 above), the assessment of the child's best interests carried out by the Polish family courts in the course of the applicant's Hague Convention proceedings revolved around the in-depth comparison of the living conditions of the applicant and E.N. The ruling was also based on the assumptions that the child, if returned to Canada, would have to be separated from his mother, would be placed in the applicant's custody or care and that the boy's contact with his mother would not be guaranteed (see paragraphs 12, 16, 17 and 22 above).

54. Indeed, the Court cannot fail to note that the Ontario Superior Court granted custody of the child to the applicant – on 27 October 2011, by means of a temporary order and on 11 September 2012, by means of a final order. The former decision also authorised the applicant and the Canadian law-enforcement authorities to apprehend the child (see paragraphs 34 and 36 above).

55. The Court cannot speculate, however, on the practical consequences which these decisions might have produced at any given moment if the child had returned to Canada with E.N. The parties did not elaborate on this issue in the course of the impugned domestic proceedings or in their submissions to the Court. In any event, the Polish family court of the first instance explicitly decided to disregard the Canadian court orders along with a similar order on the child's residence issued in parallel in the course of the Polish divorce proceedings (see paragraph 15 above) and the court of the second-instance did not elaborate on the existence of the above-mentioned decisions any further (see paragraphs 20-22 above).

56. The Polish family court ultimately examined the case on the basis of those assumptions as discussed above.

57. In particular, the conclusion of the RODK experts' report explicitly stated that "the child's separation from the mother would disturb his sense of security and life stability" and would have adverse effects on the boy's psychological development. It also noted that "moving the child to his father's care" [posed] a grave risk to the boy's emotional and social development, and could cause a situation which would be difficult to bear for a child as young as the applicant's son (see paragraph 12 above).

58. The district court relied on this opinion, holding explicitly that separating the two-year-old child from the mother and returning him to his father's care in Canada would be traumatic for the child. The family court also made an in-depth analysis of the financial and living conditions of the child's parents and compared their parenting skills and daycare arrangements (see paragraphs 16 and 17 above).

59. In the end, the appellate court started by expressly acknowledging, in line with the applicant's argument, the principle that even if the abducting parent had had a dominant role in the child's life, the presence of objective obstacles to the parent's return was still required under Article 13 (b) of the Hague Convention. In its final analysis however, the Regional Court departed from that rule, considering it inapplicable in a case concerning the abduction of an infant by the parent who was the primary carer, in view of a special bond between them. Consequently, the appellate court upheld the decision to dismiss the applicant's Hague Convention request, relying on the factor of the child's separation from E.N. even in the absence of any objective obstacles to the mother's own return (see paragraphs 21 and 22 above).

60. The Court observes that it was the applicant's estranged wife who opposed the child's return. It was therefore for her to make and to substantiate any potential allegation of specific risks under Article 13 (b) of the Hague Convention.

61. In addition to restating consistently that the exceptions to return under the Hague Convention must be interpreted strictly (see *X v. Latvia*, cited above, § 116), this Court has also specifically held that the harm referred to in Article 13 (b) of the Hague Convention cannot arise solely from separation from the parent who was responsible for the wrongful removal or retention. This separation, however difficult for the child, would not automatically meet the grave risk test (see, *mutatis mutandis*, *K.J. v. Poland*, cited above, § 67, and *G.S. v. Georgia*, no. 2361/13, § 56, 21 July 2015).

62. In the instant case, it is unclear what reasons were adduced by E.N. when she objected to the child's return to Canada and when she refused to accompany the child. The family court accepted the proposition that, if returned to Canada, the boy would be separated from his mother. Furthermore, the family court took account of the following elements, which were identified by the RODK experts: the boy was only an infant when he arrived in Poland; he did not have any memories of his life in Canada; the most important element in his life was his contact with his mother; since the abduction his mother had been his sole carer; the applicant contested that state of affairs as late as six months after the child's arrival in Poland. Lastly, the domestic court relied on the fact that the applicant had only seen his child once since July 2011 and deduced that by not appearing at the RODK interview, the applicant had waived his right to demonstrate that he was capable of establishing adequate contact with his young child (see paragraph 22 above).

63. The Court considers that the reasoning of the domestic courts fell short of the requirements of Article 13 (b) of the Hague Convention which were described above.

64. As a matter of fact, nothing in the circumstances revealed before the domestic courts objectively ruled out the possibility of the mother's return together with the child. It was not implied that E.N. did not have access to Canada

(see, *mutatis mutandis*, *K.J. v. Poland*, cited above, § 68 and *Maumousseau and Washington*, cited above, § 74). Moreover, even though the Ontario Superior Court held E.N. in contempt of court for non-compliance with its orders and a wanted notice was issued by Interpol for the offence of kidnapping (see paragraphs 34 and 35 above), to the Court's knowledge, the extent of the criminal sanctions awaiting her upon return, if any, were not determined (see, by contrast, *Paradis and Others v. Germany* (dec.), no. 4783/03, 15 May 2003). The Court is unaware of any attempts to apprehend E.N. in Poland even though her whereabouts were known to the authorities. In addition, nothing indicated that the applicant might have actively prevented E.N. from seeing her child in Canada or that she would not have had access to effective legal remedies in that country to ensure the defence of her interests and those of her child, should this have become necessary (see, *mutatis mutandis*, *ibid.*).

65. All things considered, bearing in mind the aim and object of the Hague Convention, which is to protect children from wrongful removal from the State of their habitual residence, the Court finds that the reasoning of the Polish family courts in the present case lacked the elements which are necessary for the proper assessment of the best interests of the child in the context of specific proceedings under the Hague Convention.

66. The Court also observes that, as regards the length of the impugned domestic proceedings, despite the recognised urgent nature of the Hague Convention proceedings, a period of one year, five months and two weeks elapsed from the date on which the applicant's request for the return of the child was registered with the Kielce District Court to the date of the final decision. No explanation was put forward by the Government for the delay.

67. The Court is particularly concerned about the fact that the case had already been with the first-instance court for ten months when the RODK report was finally ordered, whereas the experts rushed to complete their work in ten days, even though they were expected to analyse four volumes of the case file and to carry out interviews and psychological examinations of E.N., the child and the applicant if he had attended.

68. Consequently, even though the six-week time-limit is non-obligatory under the Hague Convention, the Court considers that exceeding it by sixty-four weeks, in the absence of any circumstances capable of exempting the domestic courts from the duty to strictly observe it, does not meet the urgency of the situation and is not in compliance with the positive obligation to act expeditiously in proceedings for the return of children (see *K.J. v. Poland*, cited above, § 72; *Carlson v. Switzerland*, no. 49492/06, § 76, 6 November 2008; *Karrer v. Romania*, no. 16965/10, § 54, 21 February 2012; *R.S. v. Poland*, no. 63777/09, § 70, 21 July 2015; *Blaga v. Romania*, no. 54443/10, § 83, 1 July 2014; and *Monory v. Romania and Hungary*, no. 71099/01, § 82, 5 April 2005; see also, in contrast, *Lipkowsky* (dec.), cited above).

69. In conclusion, in the circumstances of the case seen as a whole and notwithstanding the respondent States' margin of appreciation in the matter, the Court considers that the State failed to comply with its positive obligations under Article 8 of the Convention.

70. In view of the above conclusion, it is unnecessary that the remainder of the applicant's complaint about the allegedly defective procedure be examined by the Court.

71. There has accordingly been a violation of Article 8 of the Convention.

72. Lastly, the Court observes that, as the child lost contact with his father at the age of six months and has lived with his mother in Poland for over four years, the present judgment should in no way be interpreted as suggesting that the respondent State should take steps to order the child's return to Canada.

II. ALLEGED VIOLATION OF ARTICLE 8 OF THE CONVENTION ON ACCOUNT OF THE DOMESTIC COURTS' FAILURE TO SECURE THE APPLICANT'S CONTACT RIGHT

73. The applicant also complained that the domestic court had failed to secure the effective exercise of his right of contact during the Hague Convention proceedings. As a result, his contact with the child had been irregular and rare, as it had been at the absolute discretion of the abducting mother. That, in the applicant's view, had led to the break-up of the father-son relationship, and it had been in breach of Article 21 of the Hague Convention and in violation of his and his son's right to respect for their family life under Article 8 of the Convention.

74. The Government did not comment.

75. The Court reiterates that Article 8 includes a right for a parent to have measures taken with a view to his or her being reunited with the child or to having his or her contact with the child secured, and an obligation on the national authorities to take such measures. This applies not only to cases dealing with the compulsory taking of children into public care and the implementation of care measures but also to cases where contact and residence disputes concerning children arise between parents and/or other members of the children's family.

The obligation of the national authorities to take measures to facilitate contact by a non-custodial parent with children during or after divorce is not, however, absolute. The key consideration is whether those authorities have taken all necessary steps to facilitate contact as can reasonably be demanded in the special circumstances of each case. Other important factors in proceedings concerning children are that time takes on a particular significance as there is always a danger that any procedural delay will result in the *de facto* determination of the issue before the court, and that the decision-making procedure provides requisite protection of parental interests (see, *mutatis mutandis*, *Zawadka v. Poland*, no. 48542/99, §§ 55 and 56, 23 June 2005 with further references).

76. In the circumstances of the present case, since July 2011, the applicant visited his son once in March 2012 during his month-long stay in Poland (see paragraphs 16, 23 and 25 above).

77. In the Government's submission, the applicant had not enquired about or sought contact with the child. The applicant's submissions to the contrary are to a large extent uncorroborated (see paragraphs 24 and 28 above).

78. The scarce documents in the case file reveal that on 23 February 2012 the applicant applied for an interim order on the right of contact for the duration of the Hague Convention proceedings. In particular, he sought to meet with his son away from E.N.'s house one day before and on the day of the court hearing (see paragraph 25 above). On 2 March 2012 the Kielce District Court decided to return the application as unsubstantiated, considering that the applicant had not demonstrated that the child's mother had obstructed his contact with the child (see paragraph 26 above).

79. It appears that the applicant did not pursue the above-mentioned allegation through other legal actions brought when the Hague Convention proceedings were pending. He lodged such an action only in September 2014 (see paragraph 31 above).

80. Moreover, as submitted by the applicant, he had waived the right to have a supervised visit with his son for two hours daily in E.N.'s house, which had been granted by the decision of 1 July 2013 (see paragraph 27 above).

81. It appears that the domestic court issued a number of orders concerning the schedule of the applicant's contact sessions with his child. In the light of the applicant's failure to submit the relevant documents, the Court is unable to establish the course of the proceedings and the content of the impugned decisions.

82. It follows that in the light of all the material in its possession, and in so far as the matters complained of are within its competence, the Court finds that they do not disclose any appearance of a violation of the rights and freedoms set out in the Convention or its Protocols.

Accordingly, this part of the application is manifestly ill-founded and must be rejected in accordance with Article 35 §§ 3 (a) and 4 of the Convention.

III. APPLICATION OF ARTICLE 41 OF THE CONVENTION

83. Article 41 of the Convention provides:

"If the Court finds that there has been a violation of the Convention or the Protocols thereto, and if the internal law of the High Contracting Party concerned allows only partial reparation to be made, the Court shall, if necessary, afford just satisfaction to the injured party."

A. Damage

84. The applicant claimed 18,501 euros (EUR) in respect of pecuniary damage, representing the loss of child benefit and tax deductions available in Canada. The applicant also claimed EUR 200,000 in respect of non-pecuniary damage.

85. The Government submitted that no causal link existed between the applicant's Article 8 application and the pecuniary damage which he had allegedly suffered. Moreover, they argued that the amount sought in respect of non-pecuniary damage was excessive.

86. The Court does not discern any causal link between the violation found and the pecuniary damage alleged; it therefore rejects this claim. On the other hand, the Court accepts that the applicant must have suffered distress and emotional hardship as a result of the Polish court's refusal to order his son's return to Canada which is not sufficiently compensated for by the finding of a violation of the Convention. Having regard to the sums awarded in comparable cases, and making an assessment on an equitable basis, the Court awards the applicant EUR 9,000 in respect of non-pecuniary damage.

B. Costs and expenses

87. The applicant also claimed EUR 8,392 for costs and expenses incurred in relation to the proceedings before the Court, EUR 24,716 for those incurred in relation to the proceedings in Canada, and EUR 29,373 for those incurred in relation to the proceedings before the domestic courts in Poland. The latter amount comprised EUR 1,809.06 for legal representation and translation fees in so far as they were documented as relating to the Hague Convention proceedings, and EUR 4,244.89 for the applicant's documented travel expenses (transport and hotels) incurred when the Hague Convention proceedings were pending, that is between October 2011 and early July 2013.

88. The Government raised doubts as to the credibility of the applicant's claim and argued that only costs actually incurred in the preparation and defence of the applicant's case before the Court should be taken into consideration. The Government pointed out that the expenses claimed were documented only in part and that a number of invoices issued by lawyers in Canada and Poland did not specify whether or not they had been issued in connection with the applicant's Hague Convention case.

89. According to the Court's case-law, an applicant is entitled to the reimbursement of costs and expenses only in so far as it has been shown that these related to the steps taken to prevent or redress the situation the Court has held to be contrary to Article 8 of the Convention, that they were actually and necessarily incurred and are reasonable as to quantum. In the present case, regard being had to the documents in its possession and the above criteria, the Court considers it reasonable to award the sum of EUR 14,446 covering: the fees of the lawyers representing the applicant in the Hague Convention proceedings before the domestic courts in Poland and in the proceedings before this Court; and translation fees and the applicant's travel expenses (in so far as they were documented as occurring during and relating to the Hague Convention proceedings).

C. Default interest

90. The Court considers it appropriate that the default interest rate should be based on the marginal lending rate of the European Central Bank, to which should be added three percentage points.

FOR THESE REASONS, THE COURT

1. Declares, unanimously, the Article 8 complaint about the outcome of the Hague Convention proceedings and the decision-making process admissible and the remainder of the application inadmissible;

2. Holds, by six votes to one, that there has been a violation of Article 8 of the Convention;

3. Holds, by six votes to one,

(a) that the respondent State is to pay the applicant, within three months from the date on which the judgment becomes final in accordance with Article 44 § 2 of the Convention, the following amounts, to be converted into the currency of the respondent State at the rate applicable at the date of settlement:

(i) EUR 9,000 (nine thousand euros), plus any tax that may be chargeable, in respect of non-pecuniary damage;

(ii) EUR 14,446 (fourteen thousand four hundred and forty-six euros), plus any tax that may be chargeable to the applicant, in respect of costs and expenses;

(b) that from the expiry of the above-mentioned three months until settlement simple interest shall be payable on the above amounts at a rate equal to the marginal lending rate of the European Central Bank during the default period plus three percentage points;

4. Dismisses, unanimously, the remainder of the applicant's claim for just satisfaction.

Done in English, and notified in writing on 19 July 2016, pursuant to Rule 77 §§ 2 and 3 of the Rules of Court.

Andrea TamiettiAndrás Sajó

Deputy RegistrarPresident

In accordance with Article 45 § 2 of the Convention and Rule 74 § 2 of the Rules of Court, the separate opinion of Judge Motoc is annexed to this judgment.

A.S.

A.N.T.

Zdanie odrębne

ZDANIE ODREBNE SĘDZIEGO MOTOC

Głosowałem przeciw większości w tej sprawie. Uważam za bardzo problematyczne to, że Trybunał zastępuje władze krajowe w tej sprawie, oceniając sposób zastosowania artykułu 13 (b) Konwencji haskiej. Wydaje się, że zaistniały pewne niezgodności w uzasadnieniu najlepszego interesu dziecka.

Moim zdaniem, Trybunał hipotetycznie wskazał władzom krajowym, że nie udało im się ocenić możliwości powrotu matki z synem do Kanady. Wskazanie to nie tylko jest hipotetyczne, ale także nierealne. Rzeczywiście, większość wskazała, że odpowiedzialność za wychowanie i wykształcenie dziecka w tej sprawie spoczywa w równym stopniu na rodzicach i sądach krajowych. Moim zdaniem, niemożliwe jest jednak aby sądy krajowe, oceniły możliwość przeprowadzki jednego z rodziców do innego kraju z dzieckiem. Zadaniem sądu krajowego powinna być ocena najlepszego zabezpieczenia interesów dziecka w warunkach, które panują w czasie gdy dziecko wraca do życia z odpowiednim rodzicem do kraju pochodzenia.

Moim zdaniem, sądy krajowe przeprowadziły bardzo staranną ocenę możliwości powrotu dziecka, kontrolując jego wszystkie właściwości osobiste w świetle orzeczenia Sądu Najwyższego z 1999 r.

Zdanie odrebne w języku angielskim

DISSENTING OPINION OF JUDGE MOTOČ

I have voted against the majority in this case. I find it very problematical that the Court is attempting to replace the domestic authorities in this case in order to assess the application of Article 13 (b) of the Hague Convention. There seems to be some confusion in its reasoning about the best interests of the child.

In my view, the Court has made a hypothetical indication to the national authorities that they have failed to assess the possibility of the mother travelling with her son to Canada. This indication is not only hypothetical but also utopian. Indeed, the majority indicated that responsibility for raising and educating a child should be shared equally between the parents and the domestic courts. I consider it an impossible task for the domestic courts to assess the possibility of one parent moving to a different country with the child. What a domestic court should assess is the best interests of the child under the conditions which will prevail when a child is returned to live with the relevant parent in the country of origin.

In my opinion, the domestic courts carried out a very careful assessment of the possibility of returning a child, scrutinising all his personal circumstances in the light of the Supreme Court decision of 1999.